

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף קיג

(בעמ' הקודם)

אמר רבינא יהיבין זימנא: בית דין מזמנים את הנתבע להגיע לדין ביום מסויים על ידי אשה שממילא הולכת למקומו של הנתבע או על ידי שכניו, ואנו סומכים עליהם שהם עשו את שליחותם ואם הוא לא בא אנו מנדים אותו.

ולא אמרן: וכל זה רק כשהנתבע לא בעיר, ובית דין אמרו לשכניו שכשהוא יבוא לעיר תאמרו לו שיבוא לבי"ד, אבל אם הוא נמצא בעיר ואמרנו לאשה או לשכניו שיאמרו לו לבוא לבי"ד והוא לא בא, אנו לא מנדים אותו, לפי שיתכן שהם לא אמרו לו לבוא, לפי שהם אומרים שכבר מצא אותו השליח בבי"ד והוא אמר לו.

ולא אמרן אלא דלא חליף אבכא דבי דינא: ומה שאמרנו שמזמנים אותו ע"י אשה או שכניו זה רק במקרה שהדרך לביתו לא עוברת על פתח בית הדין, אבל אם הדרך עוברת על פתח בית הדין אנו לא סומכים על האשה או שכניו שיאמרו לו, לפי שהם אומרים שכבר מצאו אותו הבי"ד בעצמם ואמרו לו.

ולא אמרן: ומה שאמרנו שמזמנים אותו ע"י אשה או שכניו זה רק במקרה שהוא רגיל לחזור לעיר באותו היום, אבל אם אינו אמור לחזור באותו היום אנו לא סומכים על האשה או שכניו שיאמרו לו, לפי שיש לחשוש שמא הם שכחו לומר לו.

*

אמר רבא: מי שכתבו עליו שטר נידוי על שלא בא לבית דין, בי"ד לא קורעים את השטר עד שהוא מגיע למרות שהוא אומר 'אני מגיע'.

על דלא ציית לדינא: ואם כתבו לו שטר נידוי על שלא ציית לפסק דין (כגון שאמרו לו לשלם לתובע), בי"ד לא קורעים את השטר עד שיקיים את הפסק דין, למרות שהוא אומר 'אני משלם'.

ולא היא: אבל באמת לא כך הדין, אלא ברגע שהוא אומר 'אני משלם' קורעים את השטר נידוי מיד, לפי שיתכן שאין לו כסף לשלם והוא טורח ומחפש הלוואה. אבל במקרה הראשון שכתבו עליו שטר נידוי על שלא בא לבית דין לא קורעים את השטר עד שהוא מגיע למרות שהוא אומר 'אני מגיע', לפי שכל עוד שהוא לא בא זוהי חוצפה כלפי בית דין.

*

אמר רב חסדא: כשבי"ד מזמינים אדם לדין, קובעים לו זמן שיבוא ביום שני, ואם לא בא מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא בא מזמנים אותו ליום שני, וממתינים לו כל היום שמא יבוא, ואם לא בא כותבים לו למחרת ביום שלישי שטר נידוי.

רב אפי אשי הגיע לבית הדין של רב כהנא, ראה אשה אחת שהוזמנה לדין בערב ולא באה, ולמחרת בבוקר כבר כתבו עליה שטר נידוי. אמר רב אשי לרב כהנא - האם אתה לא סובר את דברי רב חסדא הנ"ל? ענה לו רב כהנא - דברי רב חסדא נאמרו רק לגבי איש שהוא אנוס ואינו נמצא תמיד בעיר מחמת עסקיו, אבל אשה כיון שהיא נמצאת תמיד בעיר והיא לא באה הרי שהיא מורדת.

אמר רב יהודה: לא מזמנים אדם לכי"ד בניסן ובתשרי, לפי שהם זמן קציר ונציר, ולא בערב יו"ט ולא בערב שבת. אבל שולחים לו הזמנה בניסן שיבוא באייר, ובתשרי שיבוא בחשוון, אבל לא שולחים לו הזמנה בערב שבת שיבוא לאחר השבת, לפי שהוא טרוד בהכנות לשבת ויתכן שישכח שהוזמן. [כשמזמינים אותו בניסן שיבוא באייר אין חשש שישכח לפי שיש לו זמן מרובה, אבל מערב שבת לאחר השבת שהזמן מועט יש חשש שישכח -ראשונים].

👉 **'בני כלה' הם אנשים הבאים לשמוע דרשה בכל שבת.** 'בני ריגלא' הם אנשים הבאים לשמוע את הלכות הרגל שלושים יום לפני הרגל.

אמר רב נחמן: לא מזמינים אנשים שבאו ל'כלה' ול'ריגלא' לבוא לדין, לפי שהם ימנעו ולא יבואו לדרשה.

כי הוו אתו: וכשהיו באים התובעים לפני רב נחמן ביום הכלה להזמין את הבעלי דין לבוא לדין היה אומר להם רב נחמן - 'זכי לצורך דינכם הקהלתי אתכם?' כלומר התאספם כאן כדי לשמוע את הדרשה ואין לנצל זאת כדי להזמין את הבעלי דין לבוא לדין.

והאידינא: אבל בזמן הזה שיש אנשים רמאים שהם באים לעיר לצורך עסקים, והם נכנסים לדרשה רק כדי שלא יזמינו אותם לבוא לדין, מזמינים אותם גם בימי 'כלה' ו'ריגלא'.

*

למדנו במשנתנו - אם היה דבר שיש בו אחריות חייבים לשלם:

מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה: רבי ביאר לרבי שמעון בנו את הכתוב במשנה 'ואם היה דבר שיש בו אחריות' שאין הכוונה שהאבא הוריש להם קרקע שיש בה אחריות נכסים, אלא אפילו אם הוריש להם פרה או חמור שגזל, הם חייבים להחזירה לנגזל מפני כבוד אביהם כי כולם יודעים שהם גזולים.

בעי מיניה רב כהנא מרב: אם הניח להם אביהם מיטה או שולחן, האם כיון שזהו דבר שרואים אותו בתוך הבית ולא בחוץ הרי שאין כאן ביזיון לאביהם, או כיון שלפעמים נכנסים אנשים לבית שלהם ורואים זאת הרי שיש כאן ביזיון לאביהם? אמר לו רב - דין מיטה ושולחן כדין פרה וחמור.

משנה: אין פורטין: לא פורטים כסף מתיבת המוכסין, כלומר שאסור להחליף סלעים (שהם מטבעות גדולות) בפרוטות מהתיבה של המוכסים שנותנים בה את מעות המכס, וכן אסור לפרוט מהכיס (= הארנק) של גבאי המלך שגובים מיסים וארנונה, לפי שהם גובים שלא כדין והכספים שבתביבה ובכיס הם של גזל. וכן אין נוטלים מהם צדקה מאותו הטעם.

אבל נוטל הוא: אבל מותר לפרוט כסף וליטול צדקה מתוך ביתו של המוכס מהמעות שלו, או שיש לו מעות בשוק שאינם מתיבת המכס.

גמרא: תנא אבל נותן לו דינר: אם הוא חייב למוכס חצי דינר ואין לו פרוטות, מותר לתת לו דינר ולקבל עודף חצי דינר. כי הוא 'מציל' את ממונו מידו של המוכס.

*

קושיא: והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא: מדוע המוכסין גזלנים, והרי לדיני המלכות יש תוקף הלכתי, ואם כן המוכס שקנה מהמלך את הרשות לגבות את המכס, עושה זאת על פי דין.

תירוץ: במוכס שאין לו קצבה: מדובר שהמוכס גובה מכס ככל העולה על רוחו. ולזה אין תוקף של 'דינא דמלכותא דינא'.

במוכס העומד מאליו: מדובר במוכס שאף אחד לא מינה אותו (ואפילו שהוא לוקח סכום קבוע והגיוני לכולם).

איכא דמתני לה אהא: יש השונים את דברי רב חנינא בר כהנא ורבי ינאי (במוכס שאין לו קצבה או מוכס העומד מאליו) על המשנה דלהלן - לא ילכש אדם כלאים אפי' על גבי עשרה בגדים כדי להבריא את המכס (שעל הבגד שהוא לובש לא צריך לשלם).

הגמרא מבארת: מתני' דלא כר"ע: משנה זו סוברת שלא כרבי עקיבא בברייתא. לדעת תנא קמא אסור להבריא את המכס בלבישת כלאיים אפילו שהוא לא מתכוין להנאת לבישה. אבל לדעת רבי עקיבא מותר.

בשלמא לענין כלאים: לגבי כלאיים המחלוקת מובנת - האם דבר שאינו מתכוין מותר או לא. אבל קשה איך מותר להבריא את המכס והרי דינא דמלכותא דינא? ועל כך תירצו רב חנינא בר כהנא ורבי ינאי שמדובר כאן במוכס כזה שהוא גזלן. וכנ"ל.

ואיכא דמתני אהא: ויש ששונים את דבריהם על המשנה דלהלן -

נוזרים להרגין: כלומר מותר לנדור לליסטים (שהורגים בני אדם), ולאנשים שמחרימים וגוזלים ממון, ולמוכסים הבאים לקחת את הפירות שלו - שהפירות האלה הם של תרומה או של בית המלך, למרות שהם אינם כאלה, כי בכך הוא מציל את ממונו מהם. (מדובר שהוא נודר "אסרו עלי כל פירות שבעולם אם הפירות הללו אינם תרומה", ובלבד הוא חושב שהנדר יחול רק רגע אחד. והקילו חכמים בזה שהנדר יחול רק רגע אחד. תוס').

ועל כך קשה 'דינא דמלכותא דינא' ואם כן מדוע מותר לנדור למוכסים כדי להעלים מהם את המכס?

ועל כך מתרצים רב חנינא בר כהנא ור' ינאי שמדובר במוכס גזלן וכנ"ל.

תירוץ נוסף על קושיית הגמרא על משנתנו מדברי שמואל שדינא דמלכותא דינא.

רב אשי אמר: מדובר במוכס גוי. ולכן אין בעיה לשקר עליו ולגזול ממנו את המכס המגיע לו, כל עוד הוא לא מבין, שאז אין בזה חילול ה'.

דתיא ישראל וכנעני אַנְס שבאו לדין ('אנס' נוסף על פי הצנזורה): יהודי וגוי שבאן לדין תורה. אם אתה יכול לזכות את היהודי על פי דיני ישראל תזכה אותו ותאמר לגוי שכך הדינים שלנו. וכן אם אתה יכול לזכות את היהודי בדיני הגויים תזכה ותאמר לו כך דינכם. אבל אם לא, לדעת רבי ישמעאל 'באין עליו בעקיפין' כלומר באים על הגוי בעלילות עד שפוטרים את היהודי בדין. לדעת ר"ע אין באין עליו בעקיפין מפני חילול השם.

קושיא: ור"ע טעמא דאיכא קידוש השם: לדעת רבי עקיבא משמע שאם אין בעיה של חילול ה' מותר לגזול את הגוי ולא לשלם לו את המגיע לו.

והרי רבי עקיבא דרש שגזל גוי אסור, מהפסוק "**אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תְּהִיָּה לוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו וְגֵאֻלּוֹ**" כלומר שלא ימשכו בית דין ויוציאו את היהודי בכח מהגוי, אלא יגאלו אותו בכסף.

מאידיך, "יכול יגלום עליו"? כלומר אולי יסכים לגוי להוסיף ולתבוע כסף שלא כהוגן? תשובה: על כך נאמר "**וְחָשַׁב עִם קְנֵהוּ מִשְׁנֵת הַמְכָרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל**" עליו לדקדק עם הגוי ולתת לו רק את המגיע לו.

תירוץ: **אמר רב יוסף:** מה שאמר רבי עקיבא שפוטרים את היהודי מלשלם לגוי בדין תורה מדובר בגוי רגיל, ומה שאמר רבי עקיבא שגזל גוי אסור מדובר בגר תושב = גוי שקיבל על עצמו שבע מצוות בני נח (כדעת חכמים בע"ז סד').

קושיא: אמר ליה אביי: הרי גם גוי וגם גר תושב כתובים יחדיו בפרשה ההיא שעליה נאמר 'גאולה תהיה לו', ומפסוק זה דרש רבי עקיבא שגזל גוי אסור.

לא לך אלא לגר וכו': דרשו חכמים על החומרה של איסור סחורה בפירות שביעית. שלאחר פרשת שביעית נאמר "**וְכִי יִמְוֶךְ אֶחָיִךְ עִמָּךְ וְנִמְכַר לָךְ**" העונש שלו שהוא ירד מנכסיו וימכר ליהודי לעבד. ולאחר מכן כתוב "**וְכִי תִשָּׂי יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וְמָךְ אֶחָיִךְ עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר**" ודורשים מכאן שאם הוא לא חוזר בתשובה הוא ימכר לא רק לך אלא אפילו 'לגר' כלומר לגר צדק. ואם הוא לא חוזר בתשובה הוא ימכר ל'גר תושב', ולאחר מכן לגוי עובד ע"ז, ולבסוף לעבודה זרה עצמה (כמשרת לחטוב עצים ולשאוב מים).

ולאחר מכן כתוב בפסוק הנ"ל "אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו".
ודרש רבי עקיבא שגזל גוי אסור.

תירוץ: **אלא אמר רבא לא קשיא:** רבי עקיבא אוסר גזל הגוי ולכן אסור לגזול ממנו את העבד העברי שהוא קנה בלי לשלם לו. אבל מותר לא לשלם לו חוב הלוואה שחייבים לו, ובתנאי שאין בזה חילול ה'. ולכן התיר רבי עקיבא 'לבוא על הגוי בעקיפין' בדין תורה, כי שם מדובר על חוב שהיהודי היה חייב לגוי. ולכן גם התיר רבי עקיבא ללבוש כלאיים כדי להבריה מהמכס, כי גם זה נחשב כהפקעת חוב ולא כגזל.

קושיא: **אמר ליה אביי עבד עברי הפקעת הלוואתו הוא:** הרי עבד עברי שנמכר לגוי בעצם לווה את הכסף שקיבל מהגוי, ובתמורה חייב לשלם לו את העבודה שהוא עובד לו. ואם כן מדוע אוסר רבי עקיבא להוציא את העבד מידיהגוי בלי לשלם?

תירוץ: **רבא לטעמיה:** רבא אמר את תירוצו לשיטתו שעבד עברי גופו קנוי לאדון (כל השש שנים), ולכן להוציא את העבד עברי מהגוי אין זה הפקעת חוב אלא גזילת רכוש.

*

אמר רב ביבי וכו' אבידתו מותרת: מצא מציאה השייכת לגוי יכול לקחתה לעצמו ואינו צריך להחזירה לגוי.

ואכלת את כל העמים: נאמר "וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ". בזמן שהוא נותן לך אותם כלומר שהם מסורים בידך, מותר לך לקחת את רכושם, אבל אם לאו זה גזל.

קושיא: **ואימא הני מילי היכא זלא אתי לידיה:** אולי הפסוק מדבר דוקא כשהאבידה לא הגיעה לידיו כלומר שהוא רואה אבידה של גוי ברחוב והוא לא חייב להרים אותה ולהחזיר אותה, אבל אם הוא כבר לקח אותה לידיו הוא כבר חייב להחזירה.

תירוץ: **אמר רבינא:** נאמר בפסוק "וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֹת אַחֶיךָ אֲשֶׁר תֵּאבֹד מִמֶּנּוּ וּמִצְאָתָהּ" כלומר הפסוק מדבר אפילו שכבר מצאת אותה והיא באה לידיך - דוקא לאחריך אתה חייב להחזיר ולא לגוי.

*

במקום שיש חילול ה': כגון שרוב האנשים שם הם יהודים והגוי יחשוב שהם גנבו ממנו את האבידה, צריך להחזיר אותה לגוי. (כסף משנה).

טעות מותרת: כגון שהגוי היה חייב כסף ליהודי והוא טעה בחשבון ושילם יותר מה שהיה חייב. אין צריך היהודי להחזיר לו משום שאין כאן חילול ה'. הגמרא מביאה כמה סיפורים בנידון.

כי הא דשמואל: שמואל קנה מגוי מזרק של זהב אך הגוי חשב שהוא של נחושת. וזו היתה הטעות הראשונה שלו. בנוסף שמואל היה אמור לשלם לו ד' זוז אבל בפועל הוא הבליע לו זוז אחד כלומר הוא הטעה אותו בחשבון ושילם לו רק שלוש זוז.

רב כהנא זבן: רב כהנא קנה מגוי מאה עשרים חביות, והגוי חשב שהוא מוכר לו מאה. בנוסף הוא הבליע לו זוז כלומר הוא הטעה אותו בחשבון ושילם לו פחות זוז. כדי להוציא את עצמו מחשד אמר רב כהנא לגוי 'ראה, שאני סומך עליך ולא סופר את החביות'.

רבינא זבן דיקלא: רבינא קנה דקל בשותפות עם גוי כדי לחתוך אותו ולהשתמש בעץ (= לצלחא). אמר רבינא לשמשו 'תקדים ותיקח את החלקים של הגזע הרחבים יותר מהענפים, כי הגוי יודע רק לספור את החלקים אבל הוא לא שם לב לעובי שלהם'.

רב אשי הוה קאזיל באורחא: רב אשי הלך בדרך וראה פרדס ובו ענפים של גפן שתלויים בהם אשכולות ענבים. אמר לשמשו 'תבדוק אם הגפנים של גוי ותביא לי מהענבים, ואם הם של ישראל אל תביא לי'. שמע הגוי שישב בתוך הפרדס, ושאל את רב אשי 'זכי אם הם של גוי מותר לקחת אותם בלי רשות?' אמר לו רב אשי 'גוי יקח ממני תשלום אבל יהודי לא יקח תשלום'. (ובאמת היתה כוונתו מתחילה לקחת ולשלם. תוס').

גופא אמר שמואל וכו': רבא מביא ראייה. שהרי עבדי המלך חותכים דקלים של יהודים בלי רשות ובונים מהם גשרים ואנחנו עוברים על הגשרים הללו ומשתמשים בהם. ואיך מותר לנו? אלא שדינא דמלכותא דינא.

א"ל אביי: אולי מותר לנו לעבור על הגשרים בגלל שהאנשים כבר התייאשו מהדקלים?

אמר ליה (רבא): בלי 'דינא דמלכותא דינא' היה אסור לנו לעבור על הגשרים. כי יש כאן יאוש בלבד, ויאוש בלבד אינו קונה, אלא רק עם שינוי רשות או שינוי מעשה. וכאן אין שינוי רשות כי הגשרים נמצאים ברה"ר, וגם לא שינוי מעשה כי הגשרים נקראים 'חתיכות דקל'.

קושיא: והא לא קא עבדי כדאמר מלכא: והרי פועלי המלך לא עושים כפי שהוא הורה להם. כי הוא צוה אותם לקצוץ דקלים מכל הבקעות, והם הלכו וקצצו את כל הדקלים מבקעה אחת.

תירוץ: שלוחא דמלכא כמלכא: שליחי המלך נחשבים כמו המלך והם לא חייבים לטרוח ולקצוץ מכל הבקעות. אלא בעל הבקעה שקצצו את דקליו הוא הפסיד את עצמו, בכך שהוא לא הלך ותבע מכל שאר בני הבקעות תשלום עבור הדקלים שהיו אמורים לקצוץ מהם וקצצו ממנו בעבורם.

אמר רבא מאן דמשתכח בני דרי: שותפין בשדה שהתחלקו בתבואה ולקחו את חלקם הביתה, ורק אחד מהם נשאר בשדה עם התבואה שלו, והגיע שליח המלך ופרע ממנו את המס עבור כל השדה. על כולם לשלם לו את החלק שפרע עבורם. ולכן גם מותר לקנות מהממונה על המכס את התבואה שגבה, כי 'דינא דמלכותא דינא' כך הוא לגבות מהשדה באופן כללי ולא לטרוח בגבייה מכל שותף ושותף.

הני מילי שותפא: וכל זה דוקא בשותפין. אבל אם האריס נשאר בשדה עם חלק התבואה שמגיע לו, אסור לשליח לגבות ממנו את מס השדה. כי האריס אינו שותף בשדה והוא מקבל רק את חלקו עבור עבודתו. ולכן אם גבה ממנו המוכס אסור לקנות ממנו את התבואה כי זה גזל.

ואמר רבא בר מתא אבר מתא מיעבט: מותר למוכס לגבות את המס שחייב בן עיר אחד מבן עיר אחר. כי כך דינא דמלכותא דינא (שהמס מוטל על כל העיר באופן כללי).

הני מילי: ודוקא לגבות מס פירות הקרקע או מס גולגולת של אותה השנה, אבל של שנה שעברה אסור, מכיון שהמוכס כבר שילם למלך את המס של כל העיר והמלך התפייס.

ואמר רבא הני דדיירי דרי בתוך התחום: גויים שבאים עם הבהמות שלהם לזבל את השדות של היהודים בתשלום. אם הם באים לתוך התחום של העיר, אסור

לקנות מהם בהמות משום שיש לחשוש שנתערבה בהמה של בני העיר עם הבהמות שלהם והיא גזל. אבל אם הם מזבלים מחוץ לתחום, מותר לקנות מהם כי אין דרך הבהמות להתרחק מחוץ לתחום. אמר רבינא שאם היהודים רודפים אחרי הגויים וטוענים שהבהמה שלהם התערבה בעדר של הגויים, אסור לקנות מהם.

מכריז רבא ואיתימא רב הונא: העולים לארץ ישראל או היורדים לחו"ל, 'האי בר ישראל זידע סהדותא לכותי ולא תבעו מיניה' (גירסת הצנזורה) אם תבעו את היהודי להעיד עדות לטובת הגוי כנגד יהודי, בבית דין של הגויים, והוא הלך והעיד, מנדים אותו. משום שהגויים מוציאים ממון על פי עד אחד, ונמצא שהוא מפסיד את חבירו היהודי שלא כדין.

ולא אמרן אלא חד: ודוקא ליהודי אחד אסור ללכת להעיד בדיני העכו"ם, אבל לשניים מותר כי אז לעדות יש תוקף על פי התורה. ואפילו אחד שאמרנו שאסור לו להעיד, דוקא בבית דין של כפרים (= דמגיסתא) שהם לא יודעים לדון כראוי. אבל בבית דין של השלטונות מותר ללכת להעיד, כי הם לא מוציאים ממון על פי עד אחד אלא רק מחייבים את הנתבע שבועה וזה כדין התורה.